

УДК 347.2:336.71

Крістіна Возняковська,

канд. юрид. наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Чернівецького юридичного інституту

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРО ПРАВОВУ МОДЕЛЬ РЕЖИМУ НЕСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

У статті досліджується проблема правової моделі банківської неспроможності в Україні. Обґрунтовано, що для банківської неспроможності не підходять прокредиторська чи продебіторська моделі банкрутства. Зроблено висновок, що правова модель банківської неспроможності має ґрунтуватися на забезпеченні сталої передачі сукупних фінансів банківської установи (активів і пасивів) більш стабільному суб'єкту банківського ринку, у тому числі націоналізованому банку.

Ключові слова: правова модель банківської неспроможності, активи та пасиви неспроможного банку, фінанси, банкрутство, націоналізація банків.

Постановка проблеми. Правова модель режиму неспроможності банківських установ залежить від багатьох факторів процедурного та майново-правового характеру, що характеризують стан правового забезпечення відносин банківської неспроможності. Ця модель утворює правовий режим відповідної неспроможності як певний зріз правового регулювання на сучасному етапі розвитку банківського сектора й рівня державного втручання у відповідні відносини. У процедурах звичайного банкрутства виділяють прокредиторську або продебіторські моделі відповідного правового режиму. У межах банківської неспроможності, врегульованої особливим чином законами України «Про банки та банківську діяльність» і «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», відповідне моделювання здійснити на аналогічних засадах досить важко. При цьому необхідне застосування особливих підходів.

В економічній і юридичній літературі, присвяченій питанням неплатоспроможності банківської установи, що охоплюється працями таких учених, як Н. Версаль, О. Еркес, Ю. Жежерун, В. Гаркавенко, Ю. Шаповал, О. Лобач, А. Олійник, І. Воловник, Є. Бондар та інші, питання моделей правового режиму неплатоспроможності банків не ставилося. Це певною мірою унеможливило цілісне сприйняття права неспроможності банківської установи в контексті теоретичних конструкцій.

Метою статті є визначення особливостей правової моделі режиму неспроможності банківських установ.

Виклад основного матеріалу. Правовий режим неплатоспроможності банку визначає особливий правовий стан, у якому здійснює діяльність банк у період після віднесення його до категорії неплатоспроможних. Цей правовий режим має значення правового поля, у якому існує банківська установа від моменту прийняття рішення Національного банку України про віднесення банку до категорії неплатоспроможного до моменту, коли втрачається можливість відновлення платоспроможності банку, у результаті чого починається стадія ліквідації банківської установи (з моменту призначення уповноваженого ліквідатора банку до внесення запису в державний реєстр про ліквідацію банківської установи згідно із законами України «Про банки та банківську діяльність» і «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

Якщо порівнювати процедуру неплатоспроможності банку та процедуру банкрутства звичайного суб'єкта господарювання, то можна помітити не лише суто адміністративний характер першого, а й його змістову бідність, позаяк відсутні стадія примирення та стадія відновлення платоспроможності (санації), із чим не можна принципово погодитись. Процедура банкрутства банків не може входити в гостру суперечність із загальними процедурами банкрутства. Справді, можуть діяти спеціальні органи, які контролюють неплатоспроможність банків, можуть існувати особливості кожної зі стадій неспроможності, проте не може порушуватися загально логіка неспроможності й фінансового оздоровлення банків. Адже це завжди утворюватиме розрив між економічними та юридичними відносинами в цій

сфері, дезорієнтуватиме інвесторів і кредиторів банків.

Правовий режим неплатоспроможного банку передбачає особливі права й обов'язки Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО), у тому числі не пов'язані з управлінням банком. Наприклад, ФГВФО зобов'язаний у 60-денний строк із дня початку процедури ліквідації банку надіслати повідомлення всім клієнтам, які користуються послугами відповідального зберігання, про необхідність вилучити свої цінності протягом одного місяця з дня повідомлення.

Також можна звернути увагу на те, що правовий режим неплатоспроможності виключає припинення стану неплатоспроможності та продовження діяльності банку у зв'язку з усуненням підстав неплатоспроможності в спосіб, що не передбачає залучення інвесторів, а лише власними силами банківської установи та його акціонерами. Приклад із банком «Bank of Ireland», коли був проданий суміжний бізнес та проведена реструктуризація [1], фактично неможливо було б здійснити за законодавством України. Такий стан негнучкого відображення потреб економіки не можна підтримати.

Одним з основних елементів правового режиму неплатоспроможності банку, що має безпосередній вплив на третіх осіб і поширюється згодом на стадію ліквідації банку, варто вважати механізми визнання нікчемними правочинів, вчинених банком за один рік до віднесення банку до категорії неплатоспроможного, а також тих, що, наприклад, не обліковувалися за балансовими та/або позабалансовими рахунками банку на момент набуття права власності на акції банку державою, стягнення збитків, спричинених їх укладенням (ч. ч. 3–5 ст. 38, ч. 6 ст. 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

Правовий режим неплатоспроможного банку охоплює особливості правового режиму майна та діяльності банківської установи під час дії тимчасової адміністрації. Йдеться про обмеження, встановлені законом на використання майна та управління діяльністю банку з моменту оголошення його неплатоспроможним. Аналогічно в судовій практиці знайшло відображення поняття правого режиму майна банкрута у звичайних господарських відносинах. Зокрема, у постанові Вищого господарського суду України від 15 травня 2007 р. в справі № Б-39/124-06 зазначено: «Під час порушення справи про банкрутство для всіх учасників провадження вводиться особливий правовий режим – розпорядження майном та мораторій, який зумовлює зупинення виконання боржником

грошових зобов'язань <...> припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань. <...> Вказаний правовий режим значно обмежує діяльність боржника та проведення розрахунків із його кредиторами» [2]. Так само в постанові Вищого господарського суду України від 18 квітня 2013 р. в справі № 5023/5527/12 зазначено: «З моменту визнання боржника банкрутом стосовно майна банкрута діє визначений вище правовий режим (щодо розпорядження, реалізації, скасування обтяжень тощо), встановлений саме нормами цього закону» [3].

У цьому разі варто розмежовувати загальні та спеціальні обмеження, встановлені законом стосовно неплатоспроможного банку. Загальні обмеження використання майна банку та здійснення ним банківської діяльності стосуються всього періоду дії тимчасової адміністрації і не залежать від обраного плану врегулювання. Ці обмеження передбачають також таке:

- не здійснюється задоволення вимог вкладників та інших кредиторів банку;
- зупиняється примусове стягнення майна (у тому числі коштів) банку, накладення арешту та звернення стягнення на майно (у тому числі кошти) банку (виконавче провадження щодо банку зупиняється, також знімаються арешти, накладені на майно (у тому числі на кошти) банку, скасовуються інші вжиті заходи примусового забезпечення виконання рішення щодо банку);
- не нараховуються неустойка, податкові санкції, індекс інфляції за весь час прострочення виконання грошових зобов'язань банку тощо;
- не застосовується зарахування зустрічних вимог, припинення зобов'язань за домовленістю сторін, поєднанням боржника та кредитора в одній особі;
- не нараховуються відсотки за зобов'язаннями банку перед вкладниками та кредиторами тощо (ч. 5 ст. 36 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»).

Фактично йдеться про мораторій на примусове стягнення майна та санкцій на користь кредиторів банку, за винятком операцій, визначених у ч. 6 ст. 36 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

Спеціальний порядок використання майна та здійснення діяльності банком під час виведення його з ринку (дії тимчасової адміністрації) виникає в тому випадку, коли реалізується той чи інший план врегулювання, кожний із яких передбачає спеціальний порядок продажу активів банку або іншого способу врегулювання.

Обговорюючи питання правового режиму права банківської неспроможності, не можна обійти увагою питання моделі відповідних процедур. При цьому можна звернути увагу на дискусію, яка заочно розгорнулася між Б.М. Поляковим та В.В. Джуном, щодо мети процедури звичайного банкрутства.

Йдеться про визначення пріоритетів відповідного правового регулювання. Б.М. Поляков наполягав на тому, що у відносинах неспроможності інтерес є публічним, спрямованим на відновлення платоспроможності боржника та збереження господарюючого суб'єкта. Це основна мета правового регулювання відносин неспроможності. Інша ціль – ліквідація господарюючого суб'єкта в разі неможливості його реанімувати. Ці дві цілі є основоположними складовими частинами публічного інтересу відносин неспроможності [4, с. 9].

Наведене заперечував В.В. Джуно, який зазначав, що відповідним підходом ігноруються, по-перше, приватні інтереси кредиторів неплатоспроможного боржника, а по-друге, публічні інтереси в стабілізації цивільного майнового обороту та наповненні державного бюджету. Також учений зауважив: «Сам сенс застосування законодавства про неспроможність залишається в задоволенні вимог кредиторів неплатоспроможного боржника, а не у відновленні платоспроможності останнього. Антитеза цьому висновку просто суперечить здоровому глузду, адже інакше виходить, що заявлена вимога кредитора неплатоспроможного боржника є лише приводом для здійснення заходів щодо фінансової санації останнього. Питання фінансового оздоровлення господарюючих суб'єктів і в більш широкому плані підвищення рівня їх платоспроможності як самостійна мета законодавця може й повинне вирішуватися в окремому інституті галузі господарського права. <...> Отже, за функціональною природою інституту неспроможності його визначальною метою об'єктивно не може не бути задоволення вимог кредиторів, причому як приватних, так і органів стягнення обов'язкових платежів. Тому ця мета органічно сполучає як приватні, так і публічні інтереси» [5, с. 206–207].

Очевидно, що визначати будь-який напрям закріплення режиму банківської неспроможності як прокредиторський або продебіторський не можна загалом.

Незважаючи на цілковиту більшу перспективність позиції В.В. Джуна, виходячи з глибинних природних властивостей провадження про банкрутство звичайних суб'єктів господарювання, коли довготривале «загравання» законодавця з боржниками на

шкоду кредиторам призвело до зменшення привабливості економіки України загалом, у праві банківської неспроможності подібний прокредиторський підхід не може визнаватися цілком правильним і необхідним.

По-перше, у банківському банкрутстві диктат кредиторів стосовно банку не можна ідеалізувати через складний характер банківських зобов'язань, за якого сама банківська установа є фактично лише посередником між вкладниками й володільцями поточних рахунків, з одного боку, та позикодавцями, які отримали банківський кредит, – з іншого. У цьому посередництві не збігаються ні строки, ні суми позик і зберігання коштів. Вимога вкладників та володільців коштів на поточних рахунках про повернення коштів здебільшого не може бути одночасно задоволена. Тому йдеться фактично про задоволення вимог одних кредиторів за рахунок зобов'язань інших осіб – дебіторів банку. «Диктат» одних кредиторів над дебіторами здатний привести більше до банківської паніки, знецінення кредитних запозичень банку та руйнування самої можливості задоволення вимог кредиторів (вкладників і володільців коштів на поточних рахунках), ніж до позитивного економічного результату погашення вимог кредиторів.

Банківська установа виконує функцію фінансового посередника, що зв'язує суб'єктів господарювання в їх господарській діяльності щодо кредитування, здійснення розрахунків і в інших випадках фінансового забезпечення господарської діяльності. Банківська установа сама по собі в економічному значенні не є власником коштів, які нею використовуються.

Банки здебільшого працюють із чужими грошима – грошима суб'єктів господарювання та населення. Від того, що банківська установа оголошується банкрутом і ліквідується, страждають, як правило, не засновники, особливо якщо йдеться про власників істотної частки в акціонерному капіталі, які нерідко вдаються до різних форм виведення власного капіталу зі слабого чи проблемного банку у вигляді як прямого перерахування коштів на рахунки в зарубіжних банках, так і використання тінювих схем кредитування пов'язаними особами, що утворює проблемні кредити для банків, погіршуючи їх становище. В економічному сенсі втрати несуть саме суб'єкти господарювання, які позичили гроші банку або зберігали кошти на банківських рахунках. Не менш незахищеними виявляються також суб'єкти господарювання, яких кредитував проблемний банк до втрати платоспроможності, адже з моменту порушення відповідних процедур набирають чин-

ності низка підстав розірвання кредитних договорів.

Прокредиторська модель не пристосована до банківської неспроможності тому, що конкурс кредиторів фактично унеможливується через потреби оперативного й управлінського впливу на процеси виведення банку з ринку. Задоволення вимог кредиторів у першочерговому порядку не може бути забезпечене внаслідок розміщенні коштів банків за кредитними договорами серед суб'єктів господарювання, які, як правило, мають базові права щодо користування коштами, отриманими в кредит. Якщо простіше, конкурс кредиторів, будучи реалізованим, мав би внутрішні руйнівні наслідки для здатності управителя акумулювати кошти для повернення в банк грошових ресурсів.

По-друге, при цьому необхідно звернути увагу на висновки економістів із приводу природи банківського капіталу. Зокрема, зазначається, що рух промислового капіталу відбувається за формулою «Д – Т – Д'». Натомість банківський капітал рухається за іншою формулою – це капітал грошовий, що переходить у форму позичкового капіталу та повертається в капітал промисловий або торговий, а потім – знову в грошовий. Інакше кажучи, його рух відбувається за формулою «Д' – (Дв – Дс) – Т' – Д'», де Д' – це грошовий капітал у вигляді сконцентрованих у «грошового» капіталіста тимчасово вільних грошових коштів, причому реалізувати свою вартість і зробити вартість додаткову цей грошовий капітал може лише через перехід в іншу форму капіталу. Банк у цьому випадку є посередником між «грошовим» капіталістом та функціонуючим капіталістом, у якого є недолік капіталу в грошовій формі і який здатний трансформувати цей капітал у форму виробничу. Причому банк спочатку трансформує цей грошовий капітал у позичкову форму, а вже потім відбувається остаточна трансформація капіталу від грошової форми до товарної. Тому Дв – це вкладений у банк грошовий капітал, а Дс – позичковий капітал [6, с. 11–12]. За банківської неспроможності фактично необхідно здійснити зворотну трансформацію промислового капіталу в позичковий (грошовий).

Власного майна банку для задоволення вимог кредиторів банку в разі банкрутства завжди явно недостатньо, оскільки сама специфіка банківської діяльності заперечує накопичення банку поза вкладеннями в зобов'язання за кредитними договорами. У цьому просто немає сенсу, адже активи банку мають бути максимально спрямовані на отримання прибутку за рахунок фінансових операцій, серед яких саме кредитування

є економічною основою банківського бізнесу. Не випадково Закон України «Про банки і банківську діяльність» навіть забороняє капіталовкладення банку в нерухомість, регламентує інші капіталовкладення банку, обмежує видачу бланкових кредитів тощо.

Зокрема, в економічній літературі наголошується на тому, що переважне місце в структурі банківських ресурсів посідає позиковий капітал. У світовій банківській практиці всі залучені кошти за способом їх акумуляції ділять на депозити та інші залучені кошти. Основну частину залучених коштів комерційних банків складають депозити. Депозитні операції банків є основними видами пасивних операцій. Справді, саме вони розкривають зміст діяльності комерційного банку як посередника в придбанні ресурсів на вільному ринку кредитних ресурсів [7]. Причому перевищення залучених коштів банків над виданими їм кредитами здебільшого призводить до збитковості банку [8, с. 277]. Отже, кожна банківська установа природно намагається максимальну суму залучених коштів перетворити на кредити суб'єктів господарювання реального сектора економіки, тобто перетворити на дебіторську заборгованість.

Капітал банку в співвідношенні із залученими коштами займає незначне місце. При цьому необхідно враховувати саму природу власного капіталу банку (bank capital). Як зазначається в зарубіжній літературі, основним принципом банківської діяльності є використання банком боргу для збільшення прибутку, який банк отримує на власному капіталі. При цьому чим більший власний капітал банку (тобто менший борг), тим більше банки здатні витримати збитки. Однак це також означає, що вони не можуть отримати більший прибуток. Динаміка «збільшення капіталу – зниження прибутку» допомагає пояснити, чому банки, як правило, намагаються зменшити розмір власного капіталу [9].

Варто також враховувати, що більшість банків переоцінюють свої фінансові активи частіше, ніж компанії інших галузей економіки [10]. Хоча в кожній країні можуть бути власні вимоги, найсучасніша міжнародна нормативно-правова база регулювання Базель III передбачає основу для визначення нормативного банківського капіталу. Відповідно до Базель III регулятивний банківський капітал ділиться на різні рівні на підставі підпорядкування та здатності банку покривати збитки з різким розмежуванням інструментів капіталу, коли банк ще залишається платоспроможним порівняно з його банкрутством. Рівень 1 спільного капіталу

(Common equity tier 1) включає балансову вартість простих акцій, сплаченого капіталу та нерозподіленого прибутку за вирахуванням гудвілу й будь-яких інших нематеріальних активів. Капітал першого рівня включає також інші інструменти, які підпорядковані субординованому боргу. Капітал другого рівня складається з незабезпеченого субординованого боргу та його надлишку з первісним строком погашення, меншим за 5 років, за вирахуванням інвестицій у неконсолідовані фінансові дочірні компанії за певних обставин. Загальний регулятивний капітал дорівнює сумі капіталів першого та другого рівнів.

Хоча в країнах світу регуляторні органи по-різному підходять до визначення співвідношення власного та залученого капіталу, загальна тенденція повинна бути врахована в правовому опрацюванні відповідних відносин. Капітал банку оцінюється відповідно до його активів, зважених на ризик (фактично загальні активи банку перераховуються на меншу кількість, щоб відобразити відносно низький ризик деяких). Середній банк на сьогодні має показник банківського капіталу першого рівня приблизно 7 або 8%, а другого рівня – 9–10% [11]. Отже, власний капітал банку завжди становить незначну частину фінансових коштів від залучених банком.

Не можна ігнорувати й той факт, що фінансові кошти, які запозичує (залучає) банк або які є його власним капіталом, є високоліквідним активом, що має властивості рухомості та найвищої господарської корисності [12, с. 91–93]. Отже, вільні активи банку, навіть якщо вони є його власними коштами, можуть бути легко трансформовані в інші зобов'язання, насамперед кредитні. І так відбувається через природне намагання власників банку надати активам банку дієвості з метою максимального тримання прибутку з огляду на принцип «капітали мають працювати».

Це вимагає загальної переоцінки природи банківських ресурсів для цілей можливого задоволення вимог кредиторів під час банківської неспроможності.

Задоволення вимог кредиторів до неплатоспроможного банку перетворюється на задоволення вимог одних зобов'язань за рахунок інших зобов'язань за участю банку-боржника. І якщо дебіторська заборгованість у звичайному банкрутстві є лише одним із джерел задоволення вимог кредиторів, то в банківському банкрутстві це основне й визначальне джерело. Із цього формується специфічний режим банківського банкрутства. Інакше кажучи, правовий режим банківської неспроможності, на відміну від звичайного банкрутства, потребує введення всіх

процедур у якомога стабільніше функціонування банківських відносин у напрямі гармонізації інтересів вкладників і володільців коштів на поточних рахунках, з одного боку, та позичальників, які отримали банківський кредит, – з іншого.

Водночас відновлення платоспроможності банку також не можна визнати основою правового режиму банківської неспроможності, враховуючи зміст організаційно-правового механізму ставлення до юридичної особи неплатоспроможного банку. Збереження банку, який має фактичні знаки наведеної посередницької установи, зовсім не означає відповідний захист прав та інтересів кредиторів і задоволення публічних інтересів у процедурах банківського банкрутства. Економічній системі байдуже до того, чи збереже та відновить свою діяльність банк. Сама по собі банківська діяльність не є настільки унікальною й своєрідною, щоб окремо взятий банк вважати цінним для економіки країни, регіону чи певного міста. Зникнення банку завжди легко відтворюється новими банківськими установами – фінансовими посередниками.

Відновлення платоспроможності банку не може бути поставлене в основу правового режиму процедур банківської неспроможності також тому, що в результаті процедур неспроможності банківська установа втрачає довіру вкладників і суб'єктів господарювання, а подальше передання коштів вкладниками тому банку, який одного разу зазнав неспроможності, як переконують вітчизняний досвід, є вкрай рідкою ситуацією, що не може вважатися правилом. Навіть за умови державної підтримки врятований від ліквідації банк здебільшого не отримає колишній розвиток. А винятки із цього правила, що підтверджено націоналізацією АТ «Укргазбанк», ПАТ «ПриватБанк», стають можливими саме тому, що в основі процедури врятування лежить екстрена й швидка державна допомога в результаті влиття значної кількості грошових коштів, а не процедура відновлення, розрахована на очікування власного (у тому числі зусиллями засновників і власників такого банку) економічного приросту продуктивності діяльності.

Більш важливим у ситуації банківської неспроможності є стає функціонування банківських зобов'язань (як кредиторських, так і дебіторських) та збереження економічної перспективи погашення вимог кредиторів банків за рахунок цих зобов'язань. Особа, яка буде оперувати відповідними зобов'язаннями з метою якомога повнішого задоволення прав та інтересів зацікавлених осіб, є при цьому другорядною.

Саме тому цілком природне, наприклад, поглинання неспроможної банківської установи іншим банком, здатним забезпечити відповідне погашення вимог кредиторів, що реалізується насамперед ефективним механізмом передачі цьому банку кредитного портфеля неплатоспроможного банку, його активів і пасивів. Саме так відбувається в США, де впродовж останніх десятиліть форма поглинання неспроможних банків іншими банками стала первісною формою реалізації процедур банківської неспроможності. Саме такий механізм не руйнує банківську систему й довіру до банків, не скорочує, а, навпаки, сприяє нарощенню банківського кредитуванню економіки, без якого остання не може існувати.

Висновки

Таким чином, правова модель банківської неспроможності та відповідний правовий режим мають ґрунтуватися на забезпеченні сталої трансформації сукупних фінансів банківської установи (активів і пасивів) більш стабільному суб'єкту банківського ринку, у тому числі націоналізованому банку. Саме забезпечення стабільної передачі активів та пасивів неплатоспроможного банку має становити найбільш бажаний і центральний мотив регулювання в цій сфері. Лише в разі забезпечення усталеності у функціонуванні фінансів банків можуть бути найповніше забезпечені інтереси кредиторів банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Еркес О. Європейський досвід реструктуризації та відновлення платоспроможності проблемних банків. URL: http://www.ufin.com.ua/analit_mat/drn/084.htm.

В статье исследуется проблема правовой модели банковской несостоятельности в Украине. Обосновано, что для банковской несостоятельности не подходят прокредиторская или продебиторская модели банкротства. Сделан вывод, что правовая модель банковской несостоятельности должна основываться на обеспечении устойчивой передачи совокупных финансов банковского учреждения (активов и пассивов) более стабильному субъекту банковского рынка, в том числе национализированным банкам.

Ключевые слова: правовая модель банковской несостоятельности, активы и пассивы несостоятельного банка, финансы, банкротство, национализация банков.

The article studies the problem of the legal model of bank insolvency in Ukraine. It is justified that pro-creditor's or pro-debtor's bankruptcy models are not suitable for bank insolvency. It is concluded that the legal model of bank insolvency should be based on ensuring a stable transfer of the aggregate finances of the banking institution (assets and liabilities) to a more stable unit of the banking market, including nationalized banks.

Key words: legal model of bank insolvency regime, assets and liabilities of insolvent bank, finances, bankruptcy, nationalization of banks.

2. Постанова Вищого господарського суду України від 15 травня 2007 р. у справі № Б-39/124-06. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/vb124600-07>.

3. Постанова Вищого господарського суду України від 18 квітня 2013 р. у справі № 5023/5527/12. URL: http://vgsu.arbitr.gov.ua/docs/28_4068137.html.

4. Поляков Б. Методы правового регулирования отношений несостоятельности (банкротства) в Украине. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 2. С. 7–11.

5. Джунь В. Институт неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: монографія. К.: Юридическая практика, 2006. 384 с.

6. Багдалов Р. Собственный капитал банка и управление им: дисс. ... канд. экон. наук: 08.00.10. Саратов, 2003. 187 с.

7. Кантур С., Кашкина О. Теоретические аспекты формирования пассивов коммерческих банков. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/91635/14-Kantur.pdf?sequence=1>.

8. Руцишин Н. Фінансові ресурси банків та особливості їх формування в сучасних умовах. Збірник наукових праць Державного економіко-технологічного університету транспорту. Серія «Економіка та управління». 2014. Вип. 30. С. 263–279.

9. Alden, William What is bank Capital Anyway. URL: <https://dealbook.nytimes.com/2013/07/10/what-is-bank-capital-anyway/>.

10. Bank Capital: Investopedia. URL: <https://www.investopedia.com/terms/b/bank-capital.asp#ixzz5LJRgnMMo>.

11. Jenkins P. Q&A: What is bank capital? URL: <https://www.ft.com/content/f98164ba-bf65-11df-965a-00144feab49a>.

12. Подцерковный О. Юридичні властивості грошей. Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». 2005. № 2. С. 89–94.